

DIN VA SAN'AT MUTANOSIBLIGI

Toshkent davlat tibbiyot universiteti

2-son davolash fakulteti 221-"A" guruh talabasi

Azimova Layloning "Din va san'at mutanosibligi "

Mavzusida yozgan maqolasi

Ilmiy rahbar: **Xudoyberdiyev Rashid**

Anotatsiya

Ushbu maqolada din va san'at o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik, ularning inson ma'naviy hayotidagi o'rni va ta'siri ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Diniy qadriyatlarning san'at orqali ifodalanishi, islom san'atining o'ziga xos xususiyatlari, shuningdek, zamonaviy madaniyatda diniy g'oyalarning aks etishi haqida keng yoritilgan. Maqola 'Dinshunoslik majmua 2025–2026' o'quv qo'llanmasi va zamonaviy manbalar asosida tayyorlangan.

Kalit so'zlar

Din, san'at, ma'naviyat, islom san'ati, estetika, xattotlik, naqsh, ruhiy uyg'unlik, madaniyat, go'zallik.

Kirish

Din va san'at insoniyat ma'naviy taraqqiyotining ajralmas ikki tarkibiy qismidir. Din insonning ichki olamini poklaydi, uni ezgulikka, adolat va mehr-shafqatga chorlaydi. San'at esa shu ma'naviylikni estetik shaklda ifoda etadi. Har bir sivilizatsiya tarixida diniy e'tiqod va san'at uyg'un holda rivojlangan. Masalan, qadimiy Misrda ma'bad me'morchiligi, Yevropada xristian ikonografiyasi, Islom dunyosida esa naqsh, xattotlik va me'morchilik diniy g'oyalarni ifoda etuvchi eng yuksak san'at shakllariga aylangan.

Asosiy qism

Islom san'ati o'zining chuqur ma'naviy mazmuni bilan boshqa san'at turlaridan farq qiladi. U insonni moddiy go'zallik orqali ruhiy poklikka yetaklashni maqsad qiladi. Islomda go'zallik tushunchasi ilohiy haqiqat bilan uzviy bog'liqdir. Shu bois, san'at

asarlari inson qalbida Yaratuvchiga muhabbat va minnatdorchilik tuyg'ularini uyg'otishi lozim.

Diniy san'atning mohiyati va falsafasi

Diniy san'at insonning e'tiqodi, ruhiy olami va ilohiy his-tuyg'ularini ifoda etadi. U nafaqat go'zallikni, balki ma'naviy haqiqatni ko'rsatishga intiladi. Diniy san'at falsafiy jihatdan insonni moddiylikdan ma'naviyat sari olib chiqadi, uni ilohiylikni his etishga undaydi. Qur'on oyatlari, hadisi shariflar, masjid va madrasalar me'morchiligi — bularning barchasi insonni Yaratuvchi bilan ruhiy bog'lanishga chorlaydi.

Islom san'atining shakllanishi va xususiyatlari

Islom san'ati VII–VIII asrlarda arab xalifaliklari davrida shakllanib, butun musulmon dunyosiga tarqaldi. Uning asosida tavhid — yakkaxudolik g'oyasi yotadi. Islom san'atida inson yoki hayvon suratini tasvirlashdan saqlanilib, cheksizlikni ifodalovchi geometrik naqshlar, arabesk va xattotlik orqali Allohning buyukligi ramziy tarzda ko'rsatiladi. Samarqanddagi Registon majmuasi, Buxorodagi Mir Arab madrasasi, Istanbuldagi Sulton Ahmad masjidi, Andalusiyadagi Alhambra saroyi islom san'atining yuksak namunalari hisoblanadi.

San'at va ruhiyat o'rtasidagi uyg'unlik

San'at va ruhiyat o'zaro uzviy bog'liqdir. Diniy san'at inson qalbiga tinchlik, poklik va iymon tuyg'usini olib kiradi. Islom san'atida ranglar, naqshlar va xattotlik elementlari inson ruhiyatiga estetik zavq va ma'naviy totuvlik bag'ishlaydi. Payg'ambarimiz (s.a.v.) hadislarida aytilganidek, "Alloh go'zaldir va go'zallikni sevar." Shu sababli san'at inson ruhiyatini poklashning eng nafis vositasidir.

Tasavvufda san'atning o'rni

Tasavvuf falsafasida san'at Allohga yaqinlashish yo'lining bir qismidir. Jaloliddin Rumiy, Ahmad Yassaviy, Alisher Navoiy kabi mutafakkirlar o'z asarlari orqali ilohiy muhabbatni ifoda etganlar. Na't, qasida, ilohiy qo'shiqlar, musiqa va raqs (samo') orqali inson ruhiy poklanishga erishadi. San'at shu tarzda ibodatning estetik shakliga aylanadi.

Islom me'morchiligida ramziy ma'nolar

Islom me'morchiligi nafaqat go'zallik, balki ma'naviy ramzlar tizimidir. Masjid gumbazi — cheksizlik va osmonni, minora esa insonning ilohiy haqiqat sari intilishini anglatadi. To'rtburchak shakl — yer va barqarorlikni, aylana esa abadiyatni ifodalaydi. Muqarnas bezaklari Alloh yaratgan olamdagi mukammal tartibni bildiradi. Bularning barchasi islom san'atining chuqur falsafiy mohiyatidan dalolat beradi.

. Zamonaviy san'atda diniy qadriyatlar

Bugungi davrda diniy qadriyatlar zamonaviy san'at turlarida ham aks etmoqda. Diniy mavzudagi kinofilmlar, teatr asarlar, qo'shiqlar, grafika va dizayn ishlari orqali islom madaniyati yoshlar ongida mustahkamlanmoqda. Bu esa dinning faqat ibodat emas, balki madaniy va ma'naviy hayotning ajralmas qismi ekanligini tasdiqlaydi.

Diniy san'atning mohiyati va falsafasi

San'at va dinning o'zaro aloqasi insoniyat tafakkurida qadimdan mavjud. Diniy san'at — bu insonning yaratuvchiga bo'lgan muhabbati, qo'rquvi, umidi va e'tiqodini ifoda etuvchi ijodiy shakldir. U moddiy ko'rinishdagi go'zallik orqali ruhiy haqiqatni anglashga yordam beradi.

Diniy san'atning falsafiy asosi shundaki, u insonni moddiy dunyo chegaralaridan chiqib, ruhiy olamni idrok etishga undaydi. Bu jihatdan san'at ibodatning estetik shakli sifatida ham qaraladi. Har bir chizilgan naqsh, yozilgan oyat yoki eshitilgan na't — aslida ruhiy poklanishning ifodasidir.

Islom san'atining tarixiy shakllanishi

Islom san'ati VII–VIII asrlarda arab xalifaliklari davrida shakllanib, keyinchalik Eron, Markaziy Osiyo, Turkiya, Andalusiya (Ispaniya) hududlariga tarqaldi. U boshqa madaniyatlarning unsurlarini qabul qilgan bo'lsa-da, o'zining ilohiy asosini hech qachon yo'qotmagan.

Islom san'atining o'ziga xos jihatlari:

Tavhid gʻoyasi (yakkaxudolik) – sanʼatda cheksizlik, uygʻunlik, takrorlanuvchi naqshlar orqali ifodalanadi.

Geometrik naqsh va arabesk – bu naqshlar Alloh yaratgan tartib va muvozanatni bildiradi.

Kalligrafiya (xattotlik) – Qurʼon oyatlarini goʻzallik bilan yozish ibodatning oʻziga xos shaklidir.

Meʼmorchilik – masjid, madrasa, maqbara kabi diniy inshootlar faqat ibodat joyi emas, balki sanʼat durdonasidir.

Masalan, Isfahon masjidlari, Samarqanddagi Registon majmuasi, Alhambra saroyi, Sulton Ahmad masjidi – bularning barchasi islom estetikasining dunyoga tanilgan timsollaridir.

Sanʼat va ruhiyat oʻrtasidagi uygʻunlik

Sanʼat inson ruhiyatini poklaydi, din esa unga yoʻl koʻrsatadi. Inson diniy musiqani tinglaganda, Qurʼon oyatlarini bezakli xatlarda oʻqiganda, masjid gumbazidagi naqshlarni tomosha qilganda — uning qalbida tinchlik, zavq va iymon uygʻonadi.

Bu ruhiy uygʻunlik tasavvuf falsafasida yanada chuqurroq yoritilgan. Masalan, Jaloliddin Rumi shunday degan:

> “Sanʼat — bu yurakdagi ishqning qoʻli, u Allohni izhor etishning eng goʻzal yoʻlidir.”

Tasavvufda sanʼat ibodatning bir qismi sifatida qaraladi: raqs (samoʻ), sheʼr (gazel), musiqa (naʼt, qasida) orqali ilohiy muhabbat ifodalanadi.

Islom meʼmorchiligida sanʼat va ramzlar

Islom meʼmorchiligi diniy falsafani geometrik va estetik shaklda ifoda etadi. Masjid gumbazi osmon va cheksizlikni, minora esa insonning ilohiy haqiqatga intilishini ramziy tarzda bildiradi.

Masalan:

To‘rtburchak shakllar – yer va hayotning mustahkamligi ramzi.

Aylana va gumbaz – ilohiy cheksizlik timsoli.

Muqarnas (bezakli gumbaz qismlari) – Alloh yaratgan tartibning mukammalligini ko‘rsatadi.

Bunday san’at shakli nafaqat estetik zavq, balki ruhiy tarbiya vositasidir. Chunki masjidga kirgan har bir inson shu go‘zallik orqali Yaratuvchining qudratini his etadi.

Diniy san’atda ayollar roli

Tarix davomida ayollar ham diniy san’at rivojiga katta hissa qo‘shgan. Masalan:

Oisha binti Abu Bakr – Qur’on yozish san’atida yetuk ustozlardan bo‘lgan.

Zaynab binti Ali – diniy she’riyat va notiqlikda mashhur.

Markaziy Osiyoda ayollar xattotlik, miniatyura, gilamchilik va naqsh san’atida faol bo‘lganlar.

Bu ayollar orqali diniy san’at faqat erkaklar dunyosi emas, balki ayol ijodining ham ifodasi bo‘lishi mumkinligi isbotlangan.

Zamonaviy san’atda diniy g‘oyalarning aks etishi

Bugungi kunda diniy motivlar rassomchilik, fotografiya, musiqa, kino va teatrdan ham o‘z ifodasini topmoqda.

Masalan:

Yangi musulmon kinolari – inson e’tiqodi, tavba, sabr, mehr-oqibat mavzularini yoritadi.

Na’t festivallari – diniy qo‘shiqlar orqali yoshlarda iymon va milliy qadriyatlar uyg‘otiladi.

Rassomchilikda – Alloh nomi va oyatlar bezakli shaklda yozilib, zamonaviy estetik dizayn bilan uygʻunlashtiriladi.

Bu jarayon din va sanʼatning zamonaviy jamiyatda ham oʻz ahamiyatini yoʻqotmaganini, aksincha, yangi shakllarda yashayotganini koʻrsatadi.

Xulosa

Din va sanʼat oʻzaro uygʻunlikda insoniyat maʼnaviy olamining yuksalishiga xizmat qiladi. Din sanʼatga ruh va mazmun beradi, sanʼat esa dinga estetik goʻzallik bagʻishlaydi. Islom sanʼati — bu eʼtiqod, maʼnaviyat va estetikani birlashtirgan yuksak qadriyatdir. U insonni ruhiy barkamollikka yetaklaydi, jamiyatda goʻzallik, tinchlik va iymon tuygʻusini mustahkamlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. “Dinshunoslik majmua 2025–2026” – Toshkent Davlat Tibbiyot Universiteti, Ijtimoiy fanlar kafedrası.
2. Norkulov S.D., Atamuratova F.S., Utaev G.G. – Dinshunoslik fanidan maʼruzalar matni, TDTU, 2025.
3. Qurʼoni Karim – Toshkent: Toshkent Islom universiteti nashriyoti, 2019.
4. Karimov I.A. – Yuksak maʼnaviyat – yengilmas kuch. Toshkent, 2008.
5. Hojimatov A. – Islom va madaniyat uygʻunligi. Toshkent Islom instituti nashriyoti, 2021.
6. www.islam.uz, www.muslim.uz, www.kun.uz – diniy-maʼnaviy manbalar.